

HADİSLER İŞİĞİNDA AKRABALARLA İLETİŞİM KURMAK VE SOSYAL YARDIMLAŞMADA AKRABALIK HAKKINI GÖZETMEK (SILA-İ RAHİM)

Adem DÖLEK*

ÖZET

Huzurlu bir toplumun oluşmasında sosyal iletişimin kurulmasının büyük önemi vardır. Nitekim insanoğlu sosyal bir varlık olarak yaratılmıştır. Sosyal varlık olmanın en belirgin özelliklerinden biri, insanlarla özellikle de akrabalarla nitelikli iletişimin kurulmasıdır. Bunun için Kur'an ve hadisler incelendiğinde İslâm dininin, akrabalarla sağlıklı ve nitelikli iletişimin kurulmasına çok büyük önem verdiği ve bu iletişimi kesmenin büyük günahlardan olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelime: Peygamber, hadîs, toplum, akrabalar, iletişim.

COMMUNICATING WITH RELATIVES AND RESPECTING THE RIGHTS OF RELATIONSHIP IN SOCIAL ASSISTANCE IN THE LIGHT OF SUNNAH

ABSTRACT

The establishment of social communication has a great important role in the creation of a peaceful society. Indeed, a human being has been created as a social being. One of the most prominent features of being a social being is the establishment of a qualified communication with people, especially with relatives.

From this point of view, when the Qur'an and the hadiths are examined, it is seen that the religion of Islam has given great importance to the establishment of a healthy and highly qualified communication with relatives and, that cutting off this communication with relatives is one of the major sins.

Keywords: Prophet, hadith, society, relatives, communication.

GİRİŞ

Kur'an-ı Kerim ve hadisler incelendiğinde birçok âyet ve hadîste akrabalarla nitelikli iletişim kurulmasının emredildiği ve akrabaları görüp gözetmeye oldukça fazla teşviklerin yapıldığı, akrabalarla kurulması gere-

---

* Doç. Dr., Erzincan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, adem_dolek@hotmail.com

ken irtibatın kesilmesinin yasaklandığı görülmektedir. Bundan da kuvvetli bir aile yapısını oluşturmak, akrabalar arsındaki soysal yardımlaşma ve dayanışmayı sağlamak, birlik ve beraberliği tesis etmek, huzurlu ve mutlu bir toplumu meydana getirmek olduğu anlaşılmaktadır.

Gerek sosyal açıdan, gerekse psikolojik açıdan mutlu olmanın en önemli sebeplerinden biri, hiç şüphesiz geniş, ahenkli ve uyumlu bir sosyal çevreye sahip olmaktır. Bu da akrabalarla olan nitelikli ve sağlıklı iletişimin ve irtibatın yoğunluğuna bağlıdır. Bu anlamda bir insanın sosyal çevresi ne kadar geniş olursa, o insan o kadar çok dosta sahip demektir. Bunun için olmalı ki; Hz. Peygamber (s.a.v.) “**Kişi, kardeşleri (dostları, sevenleri) ile çoktur.**” buyurmuştur¹. Yani bir insanın seveni, yardımcısı ve kendisi ile alakadar olanı ne kadar fazla ise o kişi mânen o kadar çoktur, güçlüdür. Fakat dostu olmayan ise, sıkıntı ve strese düşer, huzursuz olur. Kişinin, gerek nesebî olsun, gerekse dînî olsun, yakınlarıyla olan sosyal münasebetleri nispetinde, kendisini görüp gözetken, kollayan, himâye eden, şefkatle muamele eden, iyiliklerde yardımlaşan ve kendisini her türlü kötülüklerden alıkoyan sosyal çevresi olacaktır. Böyle bir kişi de fert iken mânen bir toplum demektir². Bu bakımdan dost kazanmanın, huzurlu ve mutlu olmanın, sosyal çevrenin geniş olmasının en önemli âmillerinden biri, insanlarla özellikle de akrabalarla iletişim kurmaktır. Yakınlarla nitelikli iletişim kurabilmenin en önemli vasıtası akrabaları görüp gözetmek ve yardımlaşmaktır; İslâmî literatürdeki ifadesiyle gerçek anlamda “sıla-i rahim” yapmaktır.

Bu çalışmada hadîslerde akraba ve yakınlarla nitelikli iletişim kurulması ve sosyal yardımlaşmada akrabalık haklarının gözetilmesi üzerinde durulacaktır. Konuya akrabanın ve sıla-i rahmin tarifleri ile başlamak konunun daha iyi anlaşılması bakımından faydalı olacaktır.

- ¹ Kuzâî, Muhammed b. Selâme, *Şihâbu'l-Ahbâr* (Terc: Ali Yardım), İst, 1999, s. 61; Deylemî, *Müsned*, (tahk: Muhammed es-Saîd b. Besyûnî Zağlul) Beyrut, 1986, IV, 205; Münâvî, Muhammed Abdurraûf, *Feyzu'l-Kadîr şerhu'l-C'amiî's-Sağîr*, Beyrut, 1972, VI, 265; Sehâvî, Muhammed Abdurrahman, *el-Mekâsıdu'l-Hasene fî Beyâni Kesîrin mine'l-Ehâdîsi'l-Müştehire alâ'l-Elsine*, Beyrut, 1985, s. 597-598; Aclûnî, İsmail b. Muhammed, *Keşfu'l-Hafâ ve Müzîlu'l-İlbâs ammâ İstehere mine'l-Ehâdîs alâ'l-Elsine*, Beyrut, 1988, II, 202.
- ² Münâvî, *Feyzu'l-Kadîr*, VI, 265; Sehâvî, *Mekâsıdu'l-Hasene* s. 597-598; Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ* II, 202.

I- AKRABANIN TARİFİ

Arapça bir ifade olan “akrabâ” kelimesi, “k-r-b” kökünden türetilmiş olan “karîb” kelimesinin çoğulu olup uzağın zıddı “yakınlar” mânâsına gelmektedir. “Karîb” kelime olarak, hem nesebî bakımdan, hem de mekân bakımından yakınlığı ifade etmektedir. Araplar nesebî yakınlıktan bahsederken “karîbün mine’n-neseb”, mekân yakınlığını belirtmek için de “karîbün mine’l-mekân” ifadesini kullanırlar³. Nesebî yakınlık aynı zamanda “zü’l-kurbâ” ve “zü’r-rahim” şeklinde de ifade edilmektedir⁴.

“Zü’r-rahim” ifadesi de “sahip” mânâsına gelen “zû” ile anne karınında bulunan ceninin gelişip büyüdüğü yer olan “rahim” kelimelerinin birleşmesiyle, aynı anneden olup genişleyen yakınları yani akrabaları ifade etmektedir. Ayrıca “ekârib” şeklinde çoğul yapılmaktadır. Yine yakın mânâsında olan “karibetün” kelimesinin çoğulu da, “kurbâ” şeklindedir. Kur’ân-ı Kerim’de yakın akrabalar mânâsında “zü’l-kurbâ” ifadesi on altı yerde kullanılmıştır⁵.

Yukarıda da temas edildiği üzere akrabalık, sosyal açıdan; genel ve özel olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Biri; nesebî akrabalık denilen kişinin babası ve annesi tarafından meydana gelen akrabalıktır. Nesebî akrabalığın; nafaka durumlarını görüp gözetmek, zor ve sıkıntılı zamanlarında onları gerekli şekilde kollamak gibi kendine özgü hakları vardır. Kişinin, haklarını gözetmesi gereken birçok akrabası olunca ve bunların hepsinin haklarını yerine getirme hususunda zorlandığında, o zaman en yakın olanın haklarını yerine getirmeye çalışır. Bazı âlimler, gözetilmesi gereken akrabalık bağının, mahrem olan bütün akrabaların olduğunu söylerken, bazıları ise hakkında “zevî’l-erhâm” tabirinin kullanılabileceği bütün akrabaların olduğunu söylerler.

Mekân yakınlığı ise komşuları ifade etmektedir. Sosyal çevrenin en önemli unsurlarından birisi, komşudur; komşulardan da komşuluğu iyi olanlardır. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.), kişinin iyi bir komşuya sahip olmasının, o kişinin mutluluğunun sebeplerinden birisi olduğunu bildir-

³ İbnu Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem, *Lisanu’l-Arab*, Beyrut, ts., I, 661-663.

⁴ Bkz. İbnu Manzûr, *Lisanu’l-Arab*, XII, 232-233.

⁵ Abdülhakî, Muhammed Fuad, *el-Mu’cemu’l-Müfehres Li Elfazı’l-Kur’âni’l-Kerim*, İst., 1987, s. 541.

miştir⁶. Hatta Rasûlüllah (s.a.v.), iyi komşuya sahip olmak kadar iyi komşu olmanın önemine de dikkati çekerek “Cibril (a.s.) bana komşu hakkında tavsiyede bulunmaya öyle devam etti ki, neredeyse onu vâris kılaceğini zannettim.” buyurmuştur⁷. Bir başka hadîste de “Allah katında arkadaşların en hayırlısının arkadaşına iyi davranan, komşuların en hayırlısının da komşusuna iyi davranan kişi”nin olduğu bildirilmiştir⁸.

Bir diğer akrabalık da din akrabalığıdır. “Müminler ancak kardeşlerdir.”⁹ âyeti buna işaret etmektedir. Bu akrabalığın hakları ise iman ehlini sevmek, onlara yardımcı olmak, samimiyetle öğüt vermek, iyiliklerini istemek, onlara zarar vermemek, âdil davranmak, onlarla olan karşılıklı ilişkilerde insafli olmak, hastalarını ziyaret etmek, ölenlerinin cenaze namazlarına ve cenazesinin defnedilmesine katılmak gibi durumları ve hakları yerine getirmektir. Nitekim bir hadîste “Müslüman, müslümanın kardeşidir: Müslüman, müslümana zulmetmez, onu (tehlikede ve müsibette) terk etmez. Her kim, Müslüman kardeşinin ihtiyacını giderirse Allah da onun ihtiyacını giderir. Her kim de Müslüman kardeşinden bir kederi (darlığı) giderip onu ferahlatırsa Allah da Onun kıyamet gününde bir kederini giderir ve onu ferahlatır. Kim de bir müslümanı (dünyada bir aybını) örterse, Allah da kıyamette onun aybını örter.” buyurulmuştur¹⁰.

II- SİLA-İ RAHİM / AKRABALARLA İLETİŞİM KURMAK

“Sıla” kelimesi; kavuşmak, ulaşmak, varmak, görüp gözetmek, günümüz deyiimi ile iletişim kurmak mânâlarına gelmektedir. İletişim kurmak mânâsında “tevâsul, ittisal” kelimeleri de kullanılmaktadır. Sa-

⁶ Buhârî, Muhammed b. İsmail, *el-Edebu'l-Müfred*, Beyrut, 1986, s., 36; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, İst., 1992, III, 407.

⁷ Buhârî, *el-Câmiu'l-Müsnedü's-Sahihu'l-Muhtasar min Umûri Rasûlüllah (s.a.v.) ve Sünenihî ve Eyyâmihî*, İst., 1992, Edeb, 28; Müslim b. el-Haccâc, *el-Müsnedü's-Sahih*, İst., 1992, Birr, 140; Ebû Dâvud, Süleyman b. el-Es'as, *Sünen*, İst., 1992, Edeb, 123.

⁸ Buhârî, *el-Edebu'l-Müfred*, s. 36; Tirmizî, Ebû İsmâ Muhammed b. İsmâ, *Sünen*, İst., 1992, Birr, 28; Dârimî, Abdillâh b. Abdirrahmân, *Sünen*, İst., 1992, Siyer, 3; Taberânî, Süleyman b. Ahmed, *el-Mu'cemu'l-Kebîr* (tahk: Hamdi Abdulmecid es-Selefi), (I-XII), Kahire, ts., XIII, 16.

⁹ Hucurât, 49/10.

¹⁰ Buhârî, Mezâlim, 3; İkrâh, 7; Müslim, Birr, 58; Ebû Dâvud, Edeb, 38; Tirmizî, Hudûd, 3; Beyhakî, Ahmed b. el-Hüseyn *Şuabu'l-İmân*, Beyrut, 1990, VII, 507.

hur yapmadan iki günün orucunu birleştirmeye de “savm-i visal” denilmektedir.

“Rahim” kelimesi de; şefkat, rahmet, merhamet, acımak, bağışlamak, kalp inceliği, iyilik, akrabalık gibi mânâlara gelmektedir. Aynı kökten olan “rahim” kelimesi de anne rahmi, ceninin anne karnındaki geliştiği yer mânâsındadır. Birbirleri ile evlenmeleri yasak olanlar için kullanılan “mahrem” kelimesi de “rahim” kelimesinden türetilmiştir¹¹. Rahim kelimesinin çoğulu da “erhâm”dır. Kur’ân-ı Kerim’de dokuz yerde “erhâm” kelimesi kullanılmış¹² ve bunlardan ikisi “ülû’l-erhâm” şeklinde zikredilmiştir¹³. Mesela, Nisâ sûresinde “Kendisinden dilekte bulunduğunuz Allah’ın emirlerine karşı gelmekten ve akrabalık bağlarını ve hukukunu kesmekten sakının”¹⁴ buyurulmuştur. Dahhak (v.105/723), bu âyeti “Akrabalarla ilişkileri kesmeyin, onlara iyilikte bulunun ve onları görüp gözetin.” şeklinde açıklamıştır¹⁵. Kurtubî (v.671/1272), “erhâm” kelimesinin, mahrem olsun veya olmasın bütün akrabaları içine alan bir ifade olduğunu söylemiştir¹⁶. Reşid Rıza da âyeti tefsir ederken “Akrabalık bağlarını kesmek veya akrabalık haklarını zâyi etmek suretiyle sila-i rahmi kesmekten sakının.” şeklinde açıklamaktadır¹⁷.

İletişim kurmanın birçok yolu bulunmaktadır. Mesela, sevgi, duygu ve düşünceleri başkalarıyla paylaşmak, ilgi ve alaka göstermek, मदді ve mânevî yardımlaşmak, nitelikli birliktelik, hediyeleşmek bunlardan bir kaçıdır.

“Sila-i rahim” kavramı da; akrabalara ulaşmak, akrabalarla iletişim kurmak, onlara iyilikte bulunmak, diğer bir ifadeyle, akrabaları görüp gözetmek, ziyaret etmek, hâl ve hatırlarını sormak anlamına gelmektedir¹⁸. Çünkü akrabalarla iletişim kurmaktan maksat, onların hâl ve hatırlarını sormak olduğu gibi onları ziyaret etmek, ihtiyaçlarını yerine getir-

¹¹ İbnu Manzur, *Lisanu’l-Arab*, XII, 230-233.

¹² Bkz. Âl-i İmrân, 3/6; Nisâ, 4/1; Enâm, 6/133, 134; Enfal, 8/75; Ra’d, 13/8; Hacc, 22/5; Lokman 31/4; Ahzab, 33/6; Muhammed, 47/22; Mümttehine, 60/3; Bakara, 2/228.

¹³ Bkz. Enfâl, 8/75; Ahzab, 33/6.

¹⁴ Nisâ, 4/1.

¹⁵ İbnu Kesir, Ebulfidâ İsmail, *Tefsiru’l-Kur’âni’l-Azîm*, Dâru’l-Fikr, ts., III, 335.

¹⁶ Kurtubî, Muhammed b. Ahmed, *el-Câmiu li Ahkâmi’l-Kur’ân* (tahk: Abdullah b. Abdilmühsin), Beyrut, 2006, VI, 16-17.

¹⁷ Reşid Rıza, Muhammed, *Tefsiru’l-Menâr*, Kâhire, 1948, IV, 333.

¹⁸ Bkz. Azimâbâdî, Muhammed ŞemsulHak, *Avnu’l-Mabûd alâ Sünen-i Ebî Dâvud*, Medine, 1968, V, 106; Çağrıncı, Mustafa, “Sila-i Rahim” md., DİA, İst., 2009, XXXVII, 112-113.

mek, onlara rıfk ile muamele etmek, hukuklarını korumak, durumları ile ilgilenmek anlamlarına gelmektedir. En geniş anlamıyla, sıla-i rahim, herhangi bir iyiliğin (ihsanın) yapılması, ulaştırılmasıdır. Bunun zıddı da iyiliği terk etmektir.¹⁹ Mâverdî (v.450/1058), sılayı şöyle tarif etmektedir: Sıla, iyi olan her şekilde mâl harcayarak karşılıksız yardım (teberru)da bulunmaktır²⁰. Mübârekfûrî (v.1353/1934) de sıla-i rahimi; akrabalara yakınlık göstermek, onlara şefkatle muamele etmek ve iyilikte bulunmak olarak açıklar²¹.

Akrabalıkta, ister nesebî isterse evlilik sebebiyle (sıhrî) olsun, akraba yakında veya uzakta olsun, ister iyilik etmiş, ister kötülük etmiş olsun fark yoktur. Allah'ın emri ve Rasûlüllahın da sünneti olarak imkânlar ölçüsünde akrabalarla iletişimin kurulması ve bu iletişimin devam ettirilmesi her müslümâna bir vecibe olmaktadır. Kurtubî, sıla-i rahim yapmanın farz, sıla-i rahmi kesmenin de haram kılınmış olduğunu belirtir²². Hz. Peygamber (s.a.v.), akrabalarla iletişim kurulabilmesi için **"Sıla-i rahim yapabilmeniz için akrabalarınızı öğrenin. Zira sıla-i rahimde bulunmak, akrabalar arasında sevgiye, mâlın çoğalmasına ve ömrün artmasına sebeptir."**²³ buyurarak kişinin akrabalarını öğrenmesini ve sıla-i rahim yapmasını teşvik etmiştir. Bir başka hadiste de "Ömrünün uzun, rızkının geniş olmasını ve kötü ölüme maruz kalmamasını isteyen kişi, Allah'ın emirlerine karşı gelmekten sakınsın ve sıla-i rahim yapsın" buyurulmuştur²⁴.

Şunu hemen ifade edelim ki, Hz. Peygamber (s.a.v.), akrabalarla nitelikli iletişim kurulmasını tavsiye ve teşvik ederken, bizatihi kendisi de duruma göre akrabalarını ziyaret eder, yardımında bulunur, hizmet eder, selamlaşır, işini göremeyen zayıfların yükünü taşır, yetimlere ve dullara yardım eder, yoksullara mâlî yardımında bulunur, misafir ağırlar ve musîbete düşenlere da yardımcı olurdu²⁵.

¹⁹ Heytemî, Ahmed b. Muhammed b. Ali b. Hacer el-Mekkî, *ez-Zevâcir an İktirâfi'l-Kebâir*, Mısır, 1951.II, 73.

²⁰ Mâverdî, Ali b. Muhammed, *Edebu'd-Dünya ve'd-Dîn*, İst., 1985, s. 184.

²¹ Mübârekfûrî, Muhammed Abdurrahman b. Abdirrahim, *Tuhtetu'l-Ahvezî bi Şerhi't-Tirmizî*, Beyrut, 1990, VI, 25.

²² Kurtubî, *el-Câmi*, VI, 14; Ayrıca bkz. Nevevî, Muhyiddin Ebû Zekeriyya Yahya, *Şerhu Sahîh-i Müslim*, Beyrut, ts., XIV, 113.

²³ Tirmizî, *Birr*, 49; Ahmed b. Hanbel, II, 274.

²⁴ Ahmed b. Hanbel, I, 143.

²⁵ Bkz. Buhârî, *Bed'ü'l-Vahy*, 3; Aynî, Bedruddin, *Umdetu'l-Kârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, Beyrut, ts., I, 95-96.

Kur'ân-ı Kerim'de de belirtildiği üzere Hz. Peygamber (s.a.v.), İslâm'ı kendi kabilesine tebliği etmeye başlayınca hemen hemen akrabalarının hepsi karşı çıkarlar, hatta kendisine birçok eziyette bulunurlar. Hz. Peygamber'in de buna karşılık "Ben sizden tebliğim karşılığında bir ücret istemiyorum, sadece akrabalığın gerektirdiği sevgiyi (ve bu sevginin gerektirdiği güzel muameleyi) göstermenizi istiyorum."²⁶ demesi emredilmiştir²⁷.

Hz. Peygamber (s.a.v), altı yaşlarında iken annesini kaybedince dedesi Abdulmuttalib O'nu himayesine alır ve iki sene sonra dedesi de vefat edince²⁸; Ebû Talib vefat edinceye (yani peygamberliğin onuncu yılına) kadar da amcası Ebû Tâlib'in himayesinde kalır²⁹. Hz. Peygamber (s.a.v.) de, Hz. Hatice ile evlendikten bir zaman sonra Mekke'de şiddetli bir kıtlık olur. Amcası Ebû Tâlib'in çocuklarının fazla olması ve malî durumlarının da zayıf olması sebebiyle Hz. Peygamber (s.a.v.), amcası Abbas'a "Kardeşin Ebû Tâlib'in çocukları çok, mâli imkânları da az, ben bir çocuğunu alayım, sen de bir çocuğunu al da onun yükünü hafifletelim ve terbiyelerini üstlenelim." der. Abbas da bu fikri kabul eder. Ebû Tâlib'e giderler, durumu anlatırlar. Ebû Tâlib de "Akıl ile Tâlib'i bana bırakın, bunun dışında istediğinizi yapın." diyerek o da bu fikri kabul eder. Bunun üzerine Abbas, Cafer'i; Hz. Peygamber de Ali'yi yanına alır³⁰. Bu zamanda Ali beş yaşlarında idi ve hicrete kadar Hz. Peygamber'in himâyesinde yetişir³¹.

Bütün bunlara dikkate alındığında akrabalık hakkının korunması ve sosyal yardımlaşmada akrabalara öncelik verilmesinin ne kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır.

1- Akrabalarla İletişim Kurmakla İlgili Ayetler

Kur'ân-ı Kerim'de yakın akrabaya yardım etme hususunda birçok âyet bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır:

²⁶ Şûrâ, 42/23.

²⁷ Ayetin açıklaması için bkz. İbnu Âşûr, Muhammed Tahir, *Tefsiru't-Tahrîr ve't-Tenvîr*, Tunus, 1984, XXV, 83.

²⁸ İbnu Sa'd, Muhammed, *et-Tabakâtu'l-Kübra* (tahk: Ali Muhammed Ömer), Kahire, ts., I, 97.

²⁹ İbnu Sa'd, *Tabakât*, I, 108.

³⁰ İbnu Seyyidî'n-Nâs, Muhammed b. Muhammed, *Uyûnü'l-Eser fi Fünûni'l-Meğâzî ve's-Şemâil ve's-Siyer*, Medine, ts., I, 180; Köksal, Asım, *İslam Tarihi*, İst., 1987, II, 173.

³¹ Fiğlahı, Ethem Ruhi, "Ali" md., DİA, İst., 1980, II, 371.

“De ki; hayırdan ne harcarsanız; ebeveyninize, yakın akrabânıza, yetime, muhtaca ve yolda kalmışlar için olmalıdır. Her ne iyilik yaparsanız mutlaka Allah onu çok iyi bilendir.”³².

“İsrail oğullarından; Allah’tan başkasına kulluk etmeyeceğinize, yakın akrabâya ve ebeveynlerinize, yetimlere ve fakirlere iyilik yapacağınıza, bütün insanlarla güzellikle konuşacağınıza, namazlarınızı dosdoğru kılacağınıza ve karşılıksız yardımda bulunacağınıza dair kesin söz aldık.”³³.

“Yüzünüzü doğuya veya batıya çevirmeniz iyilik değildir; fakat iyilik, Allah’a, âhîret gününe, meleklerle, kitaba ve Peygamberlere inanan, sevdiği mâlını yakın akrabasına, yetimlere, ihtiyaç sahiplerine, yolculara, yardım isteyenlere ve insanları kölelikten kurtarmaya harcayan, namazında devamlı ve dikkatli olan ve zekâtını veren kişinin yaptığıdır...”³⁴.

“Yalnızca Allah’a kulluk edin ve O’ndan başka hiçbir şeye asla ortak koşmayın. Ana-babanıza, yakın akrabânıza, yetimlere ve muhtaçlara, kendi çevrenizden olan komşulara ve yabancı komşulara, yakın arkadaşa, yolcuya ve ellerinizin altında bulunanlara iyilik edin.”³⁵.

“Yakın akrabaya, düşküne ve yolda kalmışa hakkını ver.”³⁶

“Öyleyse yakın akrabânıza, muhtaçlara ve yolda kalmışlara haklarını ver. Bu, Allah’ın rızâsını kazanmak isteyenler için en doğrusudur, çünkü mutluluğa erecekler onlardır ...”³⁷.

“Muhakkak ki Allah, adâletli davranmayı, iyilik yapmayı ve akrabâ (zi’l-kurbâ)ya vermeyi emrediyor...”³⁸.

“Onlar ki, Allah’ın görüp gözetmeyi emrettiği şeyleri yerine getirirler, Rablerinden korkarlar ve kötü hesaptan da korkarlar.”³⁹.

2- Akrabalarla İletişim Kurmakla İlgili Hadîsler

Akrabalarla iletişim kurma konusunda rivâyetler incelendiğinde bu hususta birçok hadîsin bulunduğu görülmektedir. Meselâ, Ebû Eyyub el-Ensârî’nin naklettiğine göre Hz. Peygamber (s.a.v.), insanı Cen-

³² Bakara, 2/215

³³ Bakara, 2/83.

³⁴ Bakara, 2/177.

³⁵ Nisâ, 4/36.

³⁶ İsrâ, 17/26.

³⁷ Rûm, 30/38.

³⁸ Nahl, 16/90.

³⁹ Ra’d, 13/21.

nete yakınlaştıracak ve Cehennemden uzaklaştıracak amellerin "Allah'a ibadet etmek ve O'na hiç bir şeyi ortak koşmamak, namazı dosdoğru kılmak, zekâtı vermek ve *akrabâyı görüp gözetmek* (sıla-i rahim) olduğunu bildirmiştir⁴⁰.

Bir rivâyette de Hz. Peygambere bir kişi gelerek kendisini Cennet'e yakınlaştıracak ve Cehennem'den uzaklaştıracak bir amel göstermesini ister. Rasûlullah (s.a.v.) de ona: "Allah'a ibadet etmen ve O'na hiçbir şeyi şirk koşmaman, namazını dosdoğru kılmak, zekâtını vermen ve *sıla-i rahmi yapman*." der. Adam cevabı aldıktan sonra geri döner, gider. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.), emrolunanı devamlı olarak yaparsa (temessük ederse) Cennet'e girer." buyurur⁴¹. Hadîste "temessük" kelimesinin kullanılması mânidardır. Çünkü "temessük" kelime olarak, yapılan işin devamlılığını ifade etmektedir. Onun için diğer emirler gibi akrabâyı gözetmek de bir defaya münhasır olmayıp, devamlı olması gereken bir durumdur. Yani akrabalık devam ettiği ve hayatta bulunduğu müddetçe irtibatın da devamlılığı esastır. Bir veya birkaç defa olan irtibat yeterli olmamakla birlikte akrabalık bağının devamlılığının güçlenmesi açısından da yetersiz kalmaktadır. Onun için akrabalarla iletişim devamlı olmalıdır. Tıpkı imanda, ibadette, özellikle de namazda ve zekâtta devamlılığın şart olduğu gibi. Yine hadîste akrabalarla iletişim kurulmasının dördüncü sırada zikredilmesi, konumuz açısından ayrı bir önemi hâizdir. Bazı ibadetler çok önemli olmasına rağmen ömürde bir kere yapılması yeterlidir, hac ibadeti gibi. Bazı ibadetlerin de senede bir kere yapılması yeterlidir, zekât gibi. Ancak akrabâyla olan irtibat ise hayat boyunca devamlı olmalıdır. Özellikle anne babalarla birlikte, amcalar, halalar, teyzeler ve kardeşler gibi yakın akrabâlarla olan iletişimde süreklilik önemlidir. Zira amca ve hala baba yerinde, dayı ve teyze de anne yerindedir. Bu bakımdan en yakın akrabalarla sık sık iletişim kurulması gerekir ki akrabalık bağı nitelikli şekilde devam edebilsin. Bir defaya mahsus olarak ziyaret edilmesi, hâl hatır sorulması gerçek anlamdaki bir sila-i rahmi ve iletişimi karşılamamaktadır.

Süleyman b. Âmir'in naklettiği bir hadîste Hz. Peygamber (s.a.v.), **Miskine yapılan yardımın** (verilen sadakanın), **bir sadaka; en yakın ak-**

⁴⁰ Buhârî, , Edeb, 10; Zekât, 1; Ahmed b. Hanbel, V, 417; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, IV, 139-140.

⁴¹ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, IV, 139.

rabâya yapılan yardımın ise hem sadaka, hem de sıla olmak üzere iki sadaka olduğunu bildirmişdir⁴². Yakın akraba olarak ifade ettiğimiz kelime hadîslerde “zî'r-rahim”, “zî'l-karâbet”, “karîb” lafızlarıyla ifade edilmiştir. Bu bakımdan bu lafızlar, en yakın olan nesebî akrabalıkları ifade etmektedir. Onun için bu hadîslerle, yardımda bulunan insanların, birinci derecedeki yakınlarına öncelik vermeleri teşvik edilmektedir.

Sürâka b. Mâlik'den nakledilen bir hadîste Rasûlüllah (s.a.v.), “Sana sadakanın en faziletlisini haber vereyim mi? Sana geri dönmüş olan ve senden başka da gelir getireni olmayan kızın için yaptıklarındır.” buyurmuştur⁴³. Yani, her hangi bir sebeple kocasından ayrılmış ya da kocası ölmüş bulunan dul bir kadının, babasının yanına geldiğinde babasının ona yaptığı bütün yardımlar, en faziletli sadaka olmaktadır. Böylece birinci derecedeki bir yakın akrabaya yardım edilirken aynı zamanda o himâyeye edilmiş olmakta ve ailevî bağlar kuvvetlenmektedir.

Hız. Peygamber (s.a.v.), akrabaları görüp gözetmeyi emretmiş ve “Rızkının genişlemesi ve ömrünün uzun olması kendisini memnun eden, sıla-i rahim yapsın.”⁴⁴ buyurarak akrabalara iletişim kurulmasına teşviklerde bulunmuştur⁴⁵.

Yine Rasûlüllah (s.a.v.), “Allah buyurdu ki; ‘Ben Rahmânım, rahman da rahimdir. Rahmi isimden böldüm. Kim ona varırsa ben de ona varırım, kim de onu keserse ben de onu keserim’ buyurdu” demiştir⁴⁶. Yani sıla-i rahmi yapana ben rahmetimle muamele ederim, sıla-i rahmi kesene ben de rahmetimi keserim demektir⁴⁷.

⁴² Tirmizî, Zekât, 26; Nesâî, Ebû Abdırâhman Ahmed b. Şuayb, *Sünen*, İst., 1992, Zekât, 82; İbnu Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezid, *Sünen*, İst., 1992, Zekât, 28; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, VI, 275-276; VII, 101; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ* (İbnu't-Türkmânî'nin Zeyl'i ile birlikte), Haydarâbâd, 1344 h., IV, 288.

⁴³ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, VII, 129.

⁴⁴ Buhârî, Edeb, 12; Müslim, Birr, 20,21; Ebû Dâvud, Zekât, 45.

⁴⁵ Hadîste zikredilen ömrün uzun olması meselesi, Kur'ân-ı Kerim'de ecelin mukadder olduğu bildirildiği için bu husus âlimler tarafından tartışılmış ve genel kanaat olarak şu görüşler ileri sürülmüştür: Ömrün bereketlenmesi ve kişinin iyi amelleri işlemesi hususunda muvaffak olması, ömrünü âhirette kendisine fayda verecek işleri yapmakla geçirmesi veya (kelimenin hakiki mânâsıyla) sıla-i rahim yapmasına bağlı olarak ömrün uzaması ya da sıla-i rahmi yapmakla arkasından yad-ı cemil bırakmasıdır (Nevevî, *Şerhu Sahih-i Müslim* (I-XVIII), Ezher, 1929, XVI, 114).

⁴⁶ Buhârî, Edeb, 13; Ebû Dâvud, Zekât, 45.

⁴⁷ Azimâbâdî, V, 113.

Hz. Peygamber (s.a.v.), ziyarete gelen kimseye iade-i ziyaret yapmanın matlup olan sıla-i rahmin olmadığını bildirerek “**Ziyârete gelene iade-i ziyarette bulunmak, sıla-i rahim değildir. Gerçek sıla-i rahim, seninle irtibatını kesmiş olana gitmektir.**” buyurmuştur⁴⁸. Musanniflerin, bu hadîsi zekât konusunda zikretmelerinden, zengin kişilerin zekât ve sadaka verme hususunda kendisine gelmeyen ve irtibatını kesen fakir akrabalarını gözetmelerinin gerekliliğine dikkati çekmiş oldukları anlaşılmaktadır.

Gerek Kur’ân’da gerekse hadîslerde sadakanın öncelikle akrabalara verilmesinin zikredildiği görülmektedir. Târık el-Muhâribî naklediyor: Medine’ye geldik. Rasûlüllah minberde durmuş insanlara hitapta bulunuyordu ve “**يد المعطي العليا وابدأ بمن تعول أمك وأباك وأختك وأخاك ثم أدناك أدناك** / Veren el, üstün olan eldir. Ve sen annenden, babandan, kız kardeşinden, erkek kardeşinden sonra en yakınlarından olmak üzere bakmakla yükümlü olduğun kişilerden başla.” diyordu⁴⁹.

Bir başka rivâyette de “**Sadaka verin, Zira sadaka (vermeniz) sizin için hayırlıdır. Üsteki (veren) el, alttaki (alan) elden daha hayırlıdır. Ve sen baban, annen, kız kardeşin, erkek kardeşin, bundan sonraki yakınların ve daha sonraki yakınların olmak üzere bakmakla yükümlü olduğun kimselerden başla (ابدأ بمن تعول).**” buyurulmuştur⁵⁰.

Yine hadîslerde akrabalarla iletişim kurmanın öneminin büyüklüğü belirtilmekle birlikte özellikle dargın olan akrabalarla iletişim kurmaya, onlara ilgi göstermeye, öncelikli olarak onlara yardımda bulunmaya teşviklerin yapıldığı dikkati çekmektedir. Nitekim Ebû Eyyub’un naklettiği bir hadîste Peygamber (s.a.v.) “**Sadakanın en faziletlisi, kendisine içten düşmanlık besleyen dargın (kâşih) en yakın akrabâya verilen sadakadır.**” buyurmuştur⁵¹. Hadîste en faziletli sadakanın düşmanlığını gizleyen yakın akrabâya verilenin olduğunun bildirilmesi, böyle bir yakına öncelikle verilmesine işaret etmektedir. Zira sadaka ve ikram insandan kını giderir. Özellikle de akrabaya verilmesi, akrabalık bağının kesilmesine sebep olan düşmanlığın ya da kinin ortadan kalkmasını temin

⁴⁸ Buhârî, Edeb, 15; Ebû Dâvud, Zekât, 45.

⁴⁹ Nesâî, Zekât, 51.

⁵⁰ Ahmed b. Hanbel, IV, 65; Taberânî, *el-Mu’cemu’l-Kebîr*, VIII, 315.

⁵¹ Ahmed b. Hanbel, III, 402; IV, 18, 214, 215; V, 416; Taberânî, *el-Mu’cemu’l-Kebîr*, IV, 139, 173.

eder. Böylece akrabalık bağının tekrar birleşmesi ve kuvvetlenmesi ile, kin ve dargınlığın yok olması sağlanmış olur.

Sadaka aynı zamanda akrabalar arasında iletişim kurmanın en kuvvetli ve en önemli vasıtalarından biridir. İbnu Abbas'tan nakledilen bir rivâyette de "Sadakanın en hayırlısı, ihtiyaç fazlasından verilen (ما لا تصدقك)dir, veren el, alan elden daha hayırlıdır. Sen bakmakla yükümlü olduğun (aile efradın)dan başla." buyurulmuştur⁵². Hadîste tasaddukta bulunan kişinin, yaptığı tasadduktan dolayı fakirliğe düşme endişesi taşımayacak ve yaptığından pişman olmayacak şekilde yardımda bulunması istenmektedir. Yani kişi, zatî ihtiyaçlarıyla birlikte eşi, çocukları ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra elinde fazlalık olduğunda verilen sadaka daha hayırlı olmaktadır. Aksi halde çoluk çocuğu muhtaç iken başkalarına verilen sadaka o kadar kıymeti hâiz değildir. Onun için olmalı ki, Ebû Hureyre'den nakledilen bir hadîste Hz. Peygamber (s.a.v.), "Sadakanın en hayırlısı ihtiyaç fazlası mâldan verilir, sen bakmakla yükümlü olduğundan başla./ خير الصدقة ما كان عن ظهر غني وابدأ بمن تعول" buyurmuştur⁵³.

Ebû Hureyre'den nakledilen bu hadîs, Câbir b. Abdillah, İbnu Ömer ve Hakîm b. Hızâm tarafından da nakledilmektedir. Câbir'in rivâ-

⁵² Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, XII, 115; Ayrıca bkz. Dârimî, *Zekât*, 38; Ahmed b. Hanbel, III, 402.

⁵³ Buhârî, *Zekât*, 18; Nesâî, *Zekât*, 53; Ahmed b. Hanbel, II, 402. Ebû Hureyre'den yapılan rivâyetlerde bazı lafız farklılıkları ya da cümlelerde taktim tehirleri bulunmaktadır. Bu farklılıkların görülmesi bakımından rivâyetleri burada zikretmek istiyoruz: "الفضل الصدقة ما كان عن ظهر غني وابدأ بمن تعول" (Ahmed b. Hanbel, II, 230, 434), "خير الصدقة ما كان عن ظهر غني وابدأ بمن تعول" (Ahmed b. Hanbel, II, 245, 434), "خير الصدقة ما كان عن ظهر غني وابدأ بمن تعول اليد العليا خير من اليد السفلى" (Ahmed b. Hanbel, II, 278, 554, 527), burada "عن ظهر غني" ifadesi, ihtiyacın fazlasından şeklinde açıklanmaktadır (Ahmed b. Hanbel, II, 278), "اليد العليا خير من اليد السفلى وابدأ بمن تعول" (Ahmed b. Hanbel, II, 288, 319), "يا رسول الله أي الصدقة أفضل قال جهد المقل وابدأ بمن تعول" (Ahmed b. Hanbel, II, 359), "إن الله عز وجل يابن آدم أن تعط الفضل فهو خير لك وإن تمسكه فهو شر لك وابدأ بمن تعول ولا يلوم الله على" (Ahmed b. Hanbel, II, 362), "الكفاف واليد العليا خير من اليد السفلى" (Ahmed b. Hanbel, II, 475), "خير الصدقة ما كان عن ظهر غني وابدأ بمن تعول" (Ahmed b. Hanbel, II, 476), "خير الصدقة ما ترك غني أن تصدق عن ظهر غني وابدأ بمن تعول واليد العليا أفضل من اليد السفلى" (Ahmed b. Hanbel, II, 480), "إنما الصدقة عن ظهر غني واليد العليا خير من اليد السفلى وابدأ بمن تعول" (Ahmed b. Hanbel, II, 501), "خير الصدقة ما تصدقت به عن ظهر غني وليبدأ أحدكم بمن يعول" (Dârimî, *Zekât*, 21),

yeti şöyledir. “أفضل الصدقة عن ظهر غني وابدأ بمن تعول. و اليد العليا خير من اليد السفلى”⁵⁴. İbnu Ömer’in rivâyetinde de “اليد العليا خير من اليد السفلى فاليد العليا يد المعطي واليد السفلى السائل” şeklinde geçmektedir⁵⁵.

Hakîm b. Hızâm’ın rivâyeti de şöyledir: “خير الصدقة عن ظهر غني واليد يابن آدم انك أن تبذل الخير خير لك”⁵⁶. Ebû Ümâme de “واليد العليا خير من اليد السفلى وابدأ بمن تعول”⁵⁷ şeklinde nakletmektedir.

Abdullah b. Ömer (r.a.)’in başka bir rivâyet ettiğine göre de Rasûlullah (s.a.v.) minberde (hutbe okur) iken sadakadan, teaffüfden⁵⁸ ve istemekten bahseder ve şöyle buyurur: “اليد العليا خير من اليد السفلى فاليد العليا هي المنفقة”⁵⁹ Yani, “Üstteki el, alttaki elden daha hayırlıdır; üstteki el, verendir, alttaki el de isteyendir.”

Böylece hadîste, üstteki el ile alttaki elin ne olduğu açıklığa kavuşturulmuş olmaktadır. Bazı rivâyetlerde “veren el”in, “dilenmekten uzak duran (müteaffif)”ın olduğu da nakledilmektedir. Âlimler, “münfik olan, dilenmekten uzak olandan üstün, dilenmekten uzak duran da isteyen üstündür” şeklinde bu rivâyetlerin rivâyetlerin arasını telif etmeye çalışmışlardır⁶⁰.

Câbir b. Abdillâh naklediyor. Biz Rasûlullah’ın yanında idik. Bir kişi, elinde yumurta kadar bir altınla gelip: “Ey Allah’ın Rasûlü! Bu altını madenden elde ettim, bunu al, bu sadakadır, bundan başka mâla da sahip değilim.” dedi. Rasûlullah (s.a.v.), ondan yüz çevirdi (almadı). Adam,

⁵⁴ Ahmed b. Hanbel, III, 330, 346.

⁵⁵ Dârimî, Zekât, 22.

⁵⁶ Dârimî, Zekât, 22; Hakîm b. Hızâm’ın rivâyetlerinde de bazı farklılıklar bulunmaktadır. Bunun için bu rivâyetleri de vermeyi faydalı görüyoruz: “تعول و خير الصدقة ما كان عن ظهر غني ومن يستغفب يعقهُ الله ومن يستغن يعقهُ الله” (Buhârî, Zekât, 18; Ayrıca bkz. Ahmed b. Hanbel, II, 4, 152), “إن خير الصدقة عن ظهر غني واليد العليا خير من اليد السفلى وابدأ بمن تعول” (Ahmed b. Hanbel, III, 402), “اليد العليا خير من اليد السفلى وابدأ بمن تعول من يستغن يعقهُ الله” (Ahmed b. Hanbel, III, 403), “خير الصدقة أو أفضل الصدقة ما أبتت غني و اليد العليا خير من اليد السفلى وابدأ بمن تعول” (Ahmed b. Hanbel, III, 434), “اليد العليا خير من اليد السفلى وليبدأ أحدكم بمن يعول و خير الصدقة ما كان عن ظهر غني” (Ahmed b. Hanbel, III, 434).

⁵⁷ Ahmed b. Hanbel, V, 262.

⁵⁸ Teaffüf kelimesinin buradaki mânâsı, iffetli olmak yani günlük gıda ihtiyacına sahip iken haramlardan ve dilenmekten uzak durmaktır (bkz. Aynî, *Umdetu’l-Kârî*, VIII, 425).

⁵⁹ Buhârî, Zekât, 18; Nesâî, Zekât, 52.

⁶⁰ Aynî, *Umdetu’l-Kârî*, VIII, 296.

Rasûlullah'ın sağ tarafından yaklaşp, aynı teklifi yaptı, sol tarafından yaklaşarak aynı teklifi yaptı. Rasûlullah (s.a.v.) yine yüzünü çevirdi. Adam, Rasûlullah'ın arka tarafından gelip aynı teklifi yapınca Rasûlullah (s.a.v.), altını alıp adama doğru fırlattı. Şayet adama isabet etmiş olsaydı onun canını acıttırdı ve Rasûlullah (s.a.v.) "**Biriniz sahip olduğu mâlını (hepsini) getirip işte bu mâlım, sadakadır, der. Sonra da oturup insanlara el açar. Sadakanın hayırlısı, ihtiyacının fazlası olan mâldan verilendir.**" buyurdu⁶¹.

Yine Câbir (r.a.)'den nakledildiğine göre Uzre oğullarından bir adam ölümünden sonra hür olmak üzere kölesini azât eder. Peygamber (s.a.v.) bunu duyunca adama: "Bu köleden başka bir mâlın var mı?" buyurur. Adam: "Hayır" der. Rasûlullah (s.a.v) de: "Bu köleyi benden kim satın alacak?" buyurur. Nuaym b. Abdullah el Adevî, sekiz yüz dirheme köleyi satın alır ve Rasûlullah (s.a.v)'e parasını verir. Rasûlullah (s.a.v)'de parayı adama vererek; "Öncelikle kendi ihtiyaçlarını gör, sonra kalanını tasadduk et, yine artarsa ailine harca, yine artarsa yakın akrabalarına harca, onlardan da artar ise eliyle sağa sola işaret ederek şuraya buraya harca, der."⁶²

Rivâyetlerin tahlilini yapacak olursak esas olarak üç konu üzerinde durulmaktadır.

Birinci husus: "*Sadakanın en hayırlısı, ihtiyaç fazlasından verilendir.*" ifadesidir. Burada iki nokta dikkati çekmektedir⁶³. Birinci nokta; sadakayı verenin, sadaka verirken kendisinin, eşinin ve çocuklarının ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra başkalarına muhtaç olmayacak şekilde ihtiyaç fazlası olarak kalan mâlından vermelidir. Bu ifadeden birinci derece de anlaşılan mânâ budur. Bu ifadede, kişinin öncelikle kendisinin, eşinin ve çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamasına teşvik bulunmaktadır. En hayırlı sadakanın da bu olduğu bildirilmektedir.

İkinci nokta da; verilen sadaka, ihtiyaç sahibinin ihtiyacını giderecek şekilde olmalıdır. Bu da sadaka veren kişinin, zenginlik durumuna ve imkânlarına göre bir kaç şekilde olabilir:

- İlim öğretmek suretiyle,
- Bir sanat öğretmekle,

⁶¹ Ebû Dâvud, Zekât, 39

⁶² Nesâî, Büyü, 84.

⁶³ Hattâbî, Hamd b. Muhammed, *Meâlimu's-Sünen*, Beyrut, 1991, II, 66.

- İşyeri açivermek ya da masrafını karşılamakla
- Evi olmayan ev bağışlamakla,
- Bir kişinin günlük ihtiyacını giderecek şekilde iâşe ve ibate masraflarını karşılayacak şekilde gündelik ya da aylık vermekle,
- Hasta olan birisinin tedavi masraflarını üstlenmekle,
- Bir fakir öğrencinin eğitim masraflarını üstlenmekle vb. şekillerde olabilir.

İkinci husus; “*Üsteki el alttaki elden daha hayırlıdır.*” ifadesidir. Bu da her zaman veren el olmanın, alan el olmaktan daha üstün bir meziyet olduğunu, “alan el” olabilmek için de çalışmak, “veren el” olma seviyesine gelmek gerektiğini vurgulamaktadır. Bu bakımdan hadîs, “veren el” durumuna gelebilmek için çalışmaya, verme konumuna gelindiğinde de sadaka vermeye teşvik etmektedir.

Üçüncü husus; “*Sen bakmakla yükümlü olduğun (aile efradın)dan başla.*” ifadesidir. Bir kişi, ailesinin yeme, içme, giyinme ve mesken vesaire ihtiyaçlarını yerine getirdiğinde “*عَالَ الرَّجُلِ أَهْلَهُ*” denilir⁶⁴. Bu husus, konunun, üzerinde durmak istediğimiz en temel noktasını teşkil etmektedir. Hadîs, bir kişinin, başkasına yardımda bulunulacaksa öncelikle nafakası üzerine zorunlu olan aile efradından başlamasını emretmektedir. Bir rivâyette “*Allah sana bir hayır (mâl/imkân) verdiğinde önce bakmakla yükümlü olduğun kimselerden başla ve onların ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra arta kalandan başkalarına bağışta bulun, yetecek miktardan ayıplanmazsın ve kendi ihtiyaçlarını karşılamaktan da aceze düşme.*” buyurulmaktadır⁶⁵. Ebû Hureyre’nin de “*Sadaka, ancak ailenin ihtiyaçları karşılandıktan sonra artandandır.*” diyerek Kâbe’yi tavaf ettiği nakledilmektedir⁶⁶.

Şunu hemen ifade edelim ki, bu asla başkalarına yardım etmeme anlamına gelmez ve gelmemeli, tam aksine önceliğin aile fertlerinden ve en yakınlardan başlanmasını istemektedir. Mesela anne-baba, dedeler-nineler, kardeşler, amca-hala, dayı-teyze, yeğenler ve sırasıyla yakın akrabalar, bunlar yoksa yakın komşulardan başlamak üzere diğer fakirler şeklinde olmalıdır. Onun için Hz. Peygamberin, “*Sadaka verin, zira sa-*

⁶⁴ Aynî, *Umdetu'l-Kârî*, VIII, 294.

⁶⁵ İbnu Hacer, Şihabuddin Ahmed b. Ali, *el-Metâlibu'l-Âliye bi Zevâidi'l-Mesânidi's-Semâniyye*, Beyrut, ts., I, 244.

⁶⁶ İbnu Hacer, *Metâlib*, I, 244.

daka (vermeniz) sizin için hayırlıdır. Üsteki (veren) el, alttaki (alan) elden daha hayırlıdır. Ve sen baban, annen, kız kardeşin, erkek kardeşin, bundan sonraki yakınların ve daha sonraki yakınların olmak üzere bakmakla yükümlü olduğun kimselerden başla (أَبْدَأْ بِمَنْ تَعُولُ).⁶⁷ buyurmuş olması çok mânîdârdır.

Bir hadîste de harcamalarının en üstününün, kişinin, eşine, çocuklarına ve işçisine yaptığı harcamalar olduğu bildirilerek “Kişinin infak ettiği en faziletli para (dinar), kişinin iyâline harcadığı paradır; Allah yolunda kullandığı bineğine harcadığı paradır ve Allah yolundaki arkadaşlarına harcadığı paradır.” buyurulmuştur⁶⁸. Hadîse, aile birinci sırada zikredilmekle başlanmış olduğunu söyleyen Ebû Kılâbe, harcama konusunda, ailesine harcama yapan kişiden daha çok sevap kazanan başka bir kişinin olamayacağını söyler⁶⁹.

Ebû Hureyre’den nakledilen hadîste de Rasûlullah (s.a.v.) “(Harcamaların en hayırlısının) Allah yolunda harcadığın para, köle azat etmek için harcadığın para, fakire (miskine) sadaka olarak verdiğin para ve ailene harcadığın paradır. Ecir bakımından bunların en büyüğü de aileye yaptığın harcamadır.” buyurmuştur⁷⁰.

Bütün bu anlatılardan hareketle, bir kişinin ailesine yaptığı harcamanın, nasıl sadaka olduğu akla gelebilir. Bu tereddüde Ebû Mes’ûd el-Bedrî’den nakledilen şu rivayet, güzel bir cevap olabilir: Peygamber (s.a.v.), “Muhakkak ki, Müslüman, Allah’tan sevabını umarak ailesine bir harcama yaptığı zaman o harcama onun için sadaka olur.” buyurmuştur⁷¹.

Nesâî’nin naklettiği bir hadîste Rasûlullah (s.a.v.): “Tasaddukta bulunun” buyurunca, bir adam: “Ey Allah’ın Rasûlü! Yanımda bir dinar var” der. Rasûlullah (s.a.v.) “Onu kendine tasadduk et (kendi ihtiyaçların için harca)” der. Adam: “Yanımda bir daha var” der. Rasûlullah da “Onu da eşine tasadduk et.” buyurur. Adam: “Yanımda bir tane daha var” der. Rasûlullah da “Onu da çocuğuna tasadduk et” buyurur. Adam “Yanımda bir tane daha var.” der. Rasûlullah da “Onu da hizmetçine tasadduk

⁶⁷ Taberânî, *el-Mu’cemu’l-Kebîr*, VIII, 315; Beyhakî, *Sünen*, VI, 34.

⁶⁸ Müslim, *Zekât*, 38.

⁶⁹ Müslim, *Zekât*, 38.

⁷⁰ Müslim, *Zekât*, 39.

⁷¹ Müslim, *Zekât*, 48.

et" buyurur. Adam: "Yanımda bir tane daha var." der. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) de: "Sen (öğrendiğin üzere vereceğin yeri) iyi biliyorsun." buyurur⁷².

Hz. Peygamberin eşi Meymûne, bir câriyesini azat etmiş ve bunu da Rasûlullah'a haber vermiştir. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) de: "Allah seni mükafâtlandırsın, keşke sen onu daylarına verseydin senin için sevabı daha büyük olurdu." demiş⁷³ ve ihtiyacı olan yakın akrabasının ihtiyaçlarının yerine getirilmesinin daha büyük sevap kazandırdığına dikkati çekmiştir.

Ebû Talha ismindeki sahabî, Esnar'ın en zenginlerindendi, kendisinin Mescid-i Nebevî'nin kible tarafında "Beyruhâ" denilen ve içersinden güzel su çıkan çok değerli bir hurma bahçesi vardı. Rasûlullah zaman zaman bu bahçeye uğrar ve oranın suyundan içerdi. "Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça (infak etmedikçe) tam hayra asla nâil olmazsınız / لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ"⁷⁴ âyeti nâzil olunca Ebû Talha: "Ey Allah'ın Rasûlü! Allah Teâlâ "لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ" buyuruyor. Benim en çok sevdiğim mâlüm da "Beyruhâ"dır. O (bahçe) Allah için sadakadır. Ben onunla (âyette bahsedilen) tam hayrı umuyorum. Sen onu Allah'ın Sana gösterdiği yere harca" der. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.), "Bah, bah, ne kârlı bir mâl, ne kârlı bir mâl; evet, Ben seni işittim ve Ben onu akrabalarına vermeni düşünüyorum." buyurur. Ebû Talha da "Ey Allah'ın Rasûlü! Öyle yapıyorum" der, bahçeyi akrabalarına ve amcaoğullarına taksim eder. Bir rivâyette Ebû Talha, "Bana öyle görünüyor ki, Allah bize mâllarımızdan soracak, ben seni şahit tutuyorum ki, bahçemi Allah için vakfettim" der. Rasûlullah da "Onu akrabalarına ver" buyurur. Ebû Talha da akrabalarından (birkaç göbek geriden amcasının oğulları olan) Hassan b. Sabit ile Übey b. Ka'b arasında taksim eder⁷⁵. Burada da görüldüğü üzere Hz. Peygamber, Ebû Talha'ya sadakasını fakir olan akrabaları arasında taksim etmesini tavsiye etmiş, o da bu tavsiyeyi yerine getirmiştir.

Ensar'dan bir kadın ile Abdullah b. Mesûd'un eşi Zeyneb'in, fakir olan kocalarına ve himâyelerindeki yetim ve bakuma muhtaç çocuklarına

⁷² Ebû Dâvud, Zekât, 45; Nesâî, Zekât, 54.

⁷³ Müslim, Zekât, 44; Ebû Dâvud, Zekât, 45.

⁷⁴ Âl-i İmran, 3/92.

⁷⁵ Müslim, Zekât, 43; Ebû Dâvud, Zekât, 45; Nesâî, İhbâs, 2; Dârimî, Zekât, 23.

sadaka vermelerinin câiz olup olmadığını Rasûlüllah'a sormaları üzerine, Rasûlüllah bunun câiz olduğunu hem de iki kat sevap olacağını bildirerek "Biri akrabalıktan dolayı, biri de sadaka sevabı olmak üzere onlara iki ecir vardır." cevabını vermiştir⁷⁶. Bir hadîste de " وَإِذَا أُغْطِيَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى / Allah birinize bir nimet verdiğinde (önce) kendinden ve ailesinden başlasın" buyurulmaktadır⁷⁷.

Bir başka hadîste de " إِنَّ اللَّهَ يُوصِيكُم بِأَمْهَاتِكُمْ ، ثُمَّ يُوصِيكُم بِأَبَائِكُمْ ، ثُمَّ يُوصِيكُم بِالْأَقْرَبِ فَأَلْقُرَبِ. قَالَ الْمِقْدَامُ وَسَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: مَا أَطْعَمْتَ نَفْسَكَ وَوَلَدَكَ بِالْأَقْرَبِ فَأَلْقُرَبِ وَوَزُوجَكَ وَخَادِمَكَ فَهُوَ صَدَقَةٌ / Muhakkak ki, Allah size annelerinize, sonra babalarınıza, sonra da sırasıyla akrabalarınıza iyi davranmanızı tavsiye etmektedir." buyurmuştur. Hadîsin râvisi Mikdâm, Rasûlüllah'ın "Kendine, çocuğuna, eşine ve hizmetçine yedirdiğin sadakadır" buyurduğunu işitmiştir.⁷⁸

Rasûlüllah (s.a.v.) " إِذَا كَانَ أَحَدُكُمْ فَقِيرًا فَلْيَبْدَأْ بِنَفْسِهِ فَإِنْ كَانَ لَهُ فَضْلٌ فَلْيَبْدَأْ مَعَ نَفْسِهِ بِمَنْ / Biriniz fakir olduğu zaman (eline geçen bir imkânı harcamaya) önce kendisiyle birlikte bakmakla yükümlü olduklarına harcamakla başlasın, fazla kalırsa onu başkalarına tasadduk etsin." buyurmuştur.⁷⁹

Bir hadîste de "Bütün halk (insanlar), Allah'ın ıyâlidir. Halkın Allah'a en sevgili olanı da ıyâline en çok faydalı olanıdır." burulmaktadır⁸⁰.

Yakın akrabalara öncelik verilmenin birçok hikmetleri bulunduğu bir gerçektir. Bunlardan bazılarını belirtmek faydalı olacaktır:

-Yakın akrabalara yardım etmek, akrabaların birbirlerine olan sevgilerini artıracaktır. Yakın akrabaların birbirlerine olan kinlerinin ve hasetlerinin yok olmasına sebep olacaktır.

-Yakınların birbirlerini görüp gözetme duyguları pekiştirecektir.

-Yakın akrabalara yardımda bulunulmakta gerek Kur'ân'ın gerekse Hz. Peygamberin bu konudaki emirlerine ittiba gerçekleşmiş olacaktır.

⁷⁶ Nesâî, Zekât, 82; Müslim, Zekât, 45; Dârimî, Zekât, 23.

⁷⁷ Ahmed b. Hanbel, V, 86, 88, 89,

⁷⁸ Beyhakî, Sünen, 298.

⁷⁹ Beyhakî, Sünen, X, 514.

⁸⁰ Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr, X, 86.

-Akrabalar birbirlerini daha iyi tanışmış olacak ve aralarındaki sosyal ilişkiler daha da artmış olacaktır.

-Bu yardımlaşma ile akrabalar tek bir kuvvet olarak mânen kuvvet kazanmış olacaklardır. Böylece “Kişi kardeşleriyle çoktur.” hadîsin sırrı gerçekleşmiş olacaktır.

-Her hangi bir sebeple ekonomik sıkıntıya düşmüş olan bir fert, kendisine yardımcı olacak akrabalarının varlığını düşündükçe psikolojik olarak rahatlayacak, huzur ve güvenini kaybetmeyecek, bu vesile ile de kötü durumlara düşmeyecektir.

-Yakınlarına yardımda bulunan kişi de, sıkıntıya düşmüş akrabasının kötü durumlara düşmesine engel olmuş olacak ve onu sevindirmekle kendisi de memnun ve mesrur olacaktır.

-Yakın akrabalara yardım etmekle arkadan gelen nesle güzel örnek olmakla aynı şekilde onları da yetiştirmiş olacaktır.

-Yakın akrabalarına yardımda bulunan kişi, şayet müslüman bir kişi ise, yakınlarını görüp gözetmekle onlara İslâm’ın güzelliğini ve akrabalara yardımda öncelik verildiğini fiilî olarak göstermekle İslâm’ı ve Müslümanları insanlara sevdirmiş olacaktır. Çünkü kendisine yardım edilen kişi, bu durumunun İslâm’ın bir emri olduğunu ve Müslüman olan akrabasının da bu emre uyarak kendisine yardımda bulunduğunu düşünerek İslâm’a muhabbeti artacaktır.

Bu ve benzeri sebeplerle olmalı ki, “*Sadakanın, kötülükten yetmiş kapıyı kapattığını*”⁸¹ bildiren Rasûlullah (s.a.v.), Müslümanlar arasında en önemli iletişim vasıtalarından birinin de zekât olduğuna dikkati çekmiş ve “*Zekât, İslâm’ın köprüsüdür*”⁸² buyurmuştur. Hadîste zekât, bir şehri ikiye bölen ırmağın üzerine kurulan ve iki tarafı birleştiren sağlam bir köprüye benzetilmiştir. Böylece fakirler ve zenginler arasındaki açığın kapatılması, iki taraf arasında sağlam bir iletişimin kurulabilmesi, maddî farklılıktan kaynaklanan düşmanlıkların, kin ve hased’in ortadan kalkması, birlik ve beraberliğin temin edilmesinin ancak zekât köprüsü ile olabileceğine dikkat çekilmiştir.

⁸¹ Taberânî, *el-Mu’cemu’l-Kebîr*, IV, 274.

⁸² Beyhakî, *Şuab*, III, 196; Heyesemî, *Mecmeu’z-Zevâid*, III, 62.

III- SİLA-İ RAHMİ KESMEYİ YASAKLAYAN ÂYETLER VE HADİSLER

Gerek Kur'ân'da, gerekse hadîslerde akrabalarla olan iletişimin ve irtibatın kesilmesi (katıatu'r-rahim) yerilmiş ve büyük günahlardan sayılmıştır.

1- Akrabalarla İletişimi Kesmeyi Yasaklayan Ayetler

Kur'ân-ı Kerim'de akrabalarla iletişim kurmayı emreden ve teşvik eden birçok âyet olduğu gibi, sila-i rahmi kesmeyi yasaklayan birçok âyet bulunmaktadır. Bunlardan bazılarını zikretmek faydalı olacaktır.

*"Onlar ki, Allah'ın görüp gözetmeyi emrettiği şeyleri yerine getirirler, Rablerinden korkarlar ve kötü hesaptan da korkarlar."*⁸³

*"Allah'tan ve akrabalık bağına kesmekten sakının!"*⁸⁴.

*"Demek, işbaşına geçecek olursanız, yeryüzünde bozgunculuk çıkaracaksınız ve akrabalık bağlarınızı keseceksiniz değil mi? İşte onlar Allah'ın lanetlediği kimselerdir. Ve Allah onları sağırlaştırılmış ve gözlerini kör etmiştir."*⁸⁵.

*"Kendilerinden sağlam bir söz aldıktan sonra Allah'a verdikleri ahdi bozanlar, iletişim kurulmasını emrettiği akrabalık bağına kesenler ve yeryüzünde bozgunculuk çıkaranlar, işte lanet onlarıdır, cehennem de onlar içindir."*⁸⁶.

2- Akrabalarla İletişimi Kesmeyi Yasaklayan Hadîsler

Kur'ân-ı Kerim'de olduğu gibi hadîslerde de akrabalarla olan iletişimin ve irtibatın kesilmesi (katıatu'r-rahim) yasaklanmıştır. Nitekim bir hadîste **"Sıla-i rahmi kesen, Cennete giremez."**⁸⁷ buyurulmuştur. Âlimler, akrabalarla sosyal iletişimi kesenin ve onların haklarını yerine getirmeyen kişinin Cennete girmemesini iki şekilde yorumlamışlardır. Birisi; böyle bir kişi, şayet akrabayla iletişimi kesmenin haram olduğunu inkâr ederse ve bu itikat üzere ölürse imanı tehlikeye girmiştir. Bu sebeple cennete giremez. İkincisi de; inkâr etmediği halde akraba ile olması gereken iletişimi kurmamış ve üzerine vecibe olan vazifeleri –meşru bir mazereti olmaksızın- yerine getirmemiş ise bu durumda cezasını çekmeden Cennete giremez, demektir, şeklinde açıklamaya çalışmışlardır.

⁸³ Ra'd, 13/21.

⁸⁴ Nisâ, 4/1

⁸⁵ Muhammed, 47/22-23.

⁸⁶ Ra'd 13/25.

⁸⁷ Buhârî, Edeb, 11; Müslim, Birr, 18, 19; Ebû Dâvud, Zekât, 45.

Her iki mânâ da hadîsin lafzına uygun olmakla birlikte sıla-i rahmi kesmenin, diğer bir ifadeyle akrabalarla iletişimi koparmanın iyi bir davranış olmadığı ve bunu yapanların da büyük günah işlemiş olduğu bildirilmiştir. Bu bakımdan hadîslerde, akrabalarla iletişim kurulmasına teşvik edilirken aynı zamanda da akrabalık bağına kesmekten sakındırılmaktadır. Çünkü hadîslerde bir yandan aile efradına ve yakın akrabalara yardım etmeye teşvikler yapılırken, öte yandan da aile efradına ve yakınlarla yardım etmemenin vebalinden bahsedilir. Durumun olumsuz yönü zikredilerek yakınlarla bakma işi daha da pekiştirilmiş olmaktadır. Nitekim Hayseme, Abdullah b. Amr'dan naklediyor: Biz Abdullah b. Amr'ın yanında otururken hizmetçisi geldi ve Abdullah ona, 'Kölenin yiyeceğini verdin mi?' diye sorar. O da 'hayır' deyince Abdullah: 'Git ve onların yiyeceklerini ver. Çünkü ben Rasûlullah (s.a.v.), "Bakmakla yükümlü olduğu (işçi, hizmetçi vs.) kimselerin yiyeceğini vermemesi kişiye günah olarak yeter." buyurdu, der."⁸⁸. Ebû Hureyre'den nakledilen ve Rasûlullah (s.a.v.), "Âdemoğulun amelleri her perşembeyi cumaya bağlayan gece (Allah'a) arz olunur, ancak sıla-i rahmi kesenlerin ameli kabul olunmaz." buyurdu, hadîsi ile⁸⁹, "Akrabalık arşta asılıdır. O şöyle der: Beni gözeteni Allah da gözet sin, beni keseni Allah da kessin"⁹⁰ hadîsi, konunun önemini açıkça ortaya koymaktadır.

Rasûlullah (s.a.v.) bir mecliste iken "Sıla-i rahmi kesen bu gün bizimle oturmasın." buyurur. Bunun üzerine bir delikanlı kalkar ve hemen önceden kendisi ile kavgınlığı olan teyzesine gider ve ondan affetmesini, teyzesi de ondan affetmesini ister. Delikanlı sonra tekrar meclise döner. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) "İçinde sıla-i rahmi kesen insanların olduğu bir milletin üzerine Allah'ın rahmeti inmez."⁹¹ buyurur. Bir rivâyette de "İçinde sıla-i rahmi kesen insanların olduğu bir millete rahmet melekleri inmez" şeklinde nakledilmektedir. Heytemî (v.909/103), sıla-i rahmi kesmeyi büyük günahlardan saymakta ve bu konudaki âyetleri ve hadîsleri zikretmektedir⁹².

Baştan beri üzerinde durmaya çalıştığımız bütün bu açıklamalardan hareketle şunu belirtmek gerekir ki: Eskiden beri varlığını koruyan

⁸⁸ Müslim, Zekât, 40; Ebû Dâvud, Zekât, 45; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, XII, 292.

⁸⁹ Ahmed b. Hanbel, II, 484.

⁹⁰ Müslim, Birr, 17.

⁹¹ Heytemî, *Zevâcir*, II, 71.

⁹² Bkz. Heytemî, *Zevâcir*, II, 71-77.

ve günümüzde artarak devam eden hayır kuruluşları olan vakıfların ve derneklerin, farklı şekillerde fakirlere yardımlarının varlığı bir gerçektir, olması da lazımdır. Çünkü İslâm bu tür yardımlaşma kurumlarının oluşturulmasını teşvik etmektedir. Ancak toplumumuzda müşahede ettiğimiz bir hususu burada belirtmek istiyoruz. Birçok hayırsever insanımız, sözü geçen kuruluşlara ya da şahsî gayretleriyle başkalarına yardımda bulunurken, akrabaları ile olan dargınlıklarından veya iletişimsizlikten dolayı akrabalarıyla irtibatı kestiği veya yardıma muhtaç olanları bilmediğinden, hepsinden önemlisi de İslâm'ın yardımlaşma konusundaki akrabalara öncelik verdiğini bilmemekten dolayı, uzaktakilere ya da akraba olmayanlara yardım ederken kendi akrabalarını ihmal ettiği görülmektedir. Bu ihmalkarlık, akrabalık bağıni koparmakta ve akrabalar arası iletişimin kurulmasını zorlaştırmaktadır. Bunun neticesi olarak da akrabalar birbirlerine çoğu kez dargın, kavgalı, birbirlerini çekemezlik içerisinde, birbirilerinden habersiz, hatta birbirlerine düşman olabilmektedirler. Birçok insan, soysal iletişimin kurulmasının yoğunluk kazanması gerektiği günler olan dinî bayramlarda bile akraba ziyaretlerini bırakarak, başka şehirlere turistik gezilere çıkmaktadır. Birçok fakir öğrenci, mâlî ve madî imkânları yerinde olan akrabaları bulunurken başka yerlerden burs aramaktadır. Birçok insan kurban kesme imkânı bulamazken, kesenler de kurbanlarını hayır kurumlarına verirken veya etini uzaktakilere gönderirken, yakın akrabası ve kapı komşusu unutulmaktadır⁹³.

İşte bu ve benzeri birçok durumu nazar-ı dikkate aldığımızda uzaktaki insanlara vermek, âdetâ yakın akrabalara vermekten daha fazla sevap olduğu telakki edilerek yakınlar ihmal edilmektedir. Hâlbuki yardımda bulunurken öncelikle akrabalara ve yakınlara vermenin ve onlarla iletişim kurmanın hem Kur'ân'ın, hem de Hz. Peygamberin emri olduğu çok açıktır. Aynı zamanda Hz. Peygamberin ifadesiyle akrabalara yardım etmede iki kat sevap bulunmaktadır. Bu bakımdan kişinin; annesinden, babasından, eşinden ve çocuklarından başlayarak en yakın akrabalarına yardımda bulunması, kalan imkânlarından da başkalarına faydalı olması

⁹³ Bir mesai arkadaşım vardı ve senerin birinde kurban kesememişti. Bu arkadaşım da geniş bir mahallede, bir apartmanda otuyordu, bendeniz de Kurban bayramı için memleketime ailemin yanına gitmiştim. Bayram sonrası geri döndüğümde o arkadaşım: "Bayram nasıl geçti, bildiğim kadarıyla kurban kesemeyecektin, bayramda komşulardan et getiren olmuştur herhalde?" dedim. Arkadaşım acı bir tebessümle "Bırak et getirmeyi, eti ben marketten aldım ama kapımı bile çalan olmadı." demişti.

İslâm'ın yardımlaşma konusundaki emirlerine daha uygun olacağı kanaatindeyiz.

Şunu da ifade edelim ki, akrabalara ve başkalarına iyilik yaparken sırf Allah rızası için yapılmalı ve yapılan yardımlardan ve iyiliklerden dolayı asla minnet edilmemeli, başa kakılmamalı, insanın onur ve haysiyetini rencide edecek her türlü davranıştan sakınılmalıdır. Zira yapılan yardımlardan dolayı başa kakmak, yapılan yardımın sevabını gidereceği gibi akrabalar arası iletişimin ve sıla-i rahmin kesilmesine sebep olacaktır. Bunun için olmalı ki âyete *"Ey iman edenler! Başa kakmakla ve eziyet etmekle sadakalarınızı boşa çıkarmayın."*⁹⁴ ve *"Dünyevî daha çok karşılığını umarak iyilik yapma/minnet etme"*⁹⁵ buyrulurken hadîste de *"Cennete giremeyeceklerden birinin, verdiği şeyde minnet eden kişinin"*⁹⁶ ve *"Kıyamet gününde Allah'ın rahmet nazarıyla bakmayacağı üç grup insandan birinin de başa kakan kişinin"*⁹⁷ olduğu bildirilerek minnet etmekten sakındırılmıştır. Bununla birlikte âlimler, yapılan iyiliği başa kakmayı büyük günahlardan saymışlardır⁹⁸. Öte yandan âyette *"Mâllarını Allah yolunda sarf edip de peşinden başa kakmayanların ve eziyet etmeyenlerin Allah nezdinde büyük mükâfatlara nâil olacağı"*⁹⁹ bildirilerek minnet etmemeye teşvik edilmiştir.

SONUÇ

Kur'ân ve hadîsler incelendiğinde İslâm'ın, akrabalar arasında nitelikli ve sağlıklı iletişim kurulmasını/sıla-i rahmi emrettiği ve bu iletişimin kesilmesini de yasakladığı açıkça görülmektedir. Bununla birlikte akrabalar arası nitelikli ve sağlıklı iletişimin kurulabilmesi için alınması gereken tedbirler belirtilirken aynı zamanda iletişimi koparacak tavırlar da bildirilmektedir. Bu bakımdan sağlıklı fertlerin ve birbirlerine bağlı ailelerin oluşması, toplumun birlik ve beraberliğinin sağlanması için toplumun temelini teşkil eden aile bireyleri ve akrabalar arası sağlıklı iletişimin kuvvetlendirilmesi zorunludur. Bunun olabilmesi için de her ferdin, en yakınlarından başlayarak gerek nesebî ve mânevî yakınlarını, ge-

⁹⁴ Bakara, 2/264.

⁹⁵ Müddessir, 74/6.

⁹⁶ Tirmizî, Birr, 41; Nesâî, Eşribe, 46.

⁹⁷ Müslim, İmân, 171; Ebû Dâvud, Libâs, 25.

⁹⁸ Bkz. Heytemî, *Zevâcîr*, I, 176.

⁹⁹ Bakara, 2/262.

rekse mekân itibariyle yakınlarını ziyaret ederek maddî-mânevî imkânlar nispetinde akrabalık haklarını görüp gözetmesi, sosyal yardımlaşmada akrabalara öncelik tanınması gerekir. Fert ve millet olarak bu şekildeki bir iletişim, ne kadar çok önemsenir ve hayata geçirilirse o ölçüde mutlu aileler ve mutlu toplumlar oluşacaktır.